

TILLSYNSVÄGLEDNING FEBRUARI 2022

Riskbedömning av aktörer som hanterar växtskyddsmedel

Rekommenderad kontrollfrekvens

Kemikalieinspektionen arbetar för en giftfri miljö. Vi inspekterar företag för att se till så att de följer reglerna för kemiska produkter, bekämpningsmedel och kemikalier i varor. Vi prövar ansökningar om tillstånd för att sälja och använda bekämpningsmedel. Inom EU, internationellt och nationellt utvecklar vi lagstiftning och andra styrmedel som främjar god hälsa och bättre miljö.

© Kemikalieinspektionen.

Artikelnummer: 511 437

Förord

Kemikalieinspektionen, Jordbruksverket och Naturvårdsverket har tillsammans tagit fram en tillsynsvägledning – Riskbedömning av aktörer – rekommenderad kontrollfrekvens. Tillsynsvägledningen ska fungera som ett stöd vid kommunernas verksamhetsplanering.

Kemikalieinspektionen ansvarar för tillsynsvägledning till kommuner när det gäller regler om växtskyddsmedel som släpps ut på marknaden. Jordbruksverket ansvarar för tillsynsvägledning när det gäller kontroll av den yrkesmässiga användningen av växtskyddsmedel inom trädgårds- och jordbruksområdet. Naturvårdsverket har deltagit utifrån sin roll som tillsynsvägledande myndighet för yrkesmässig användning av växtskyddsmedel utanför trädgårds- och jordbruksområdet.

Innehåll

1.	Inledning	4
2.	Avgränsning	4
3.	Kontrollfrekvens.....	5
3.1	Kontrollbesök.....	5
4.	Underlag för riskbedömningen	6
4.1	Svårighet med att analysera skillnader mellan år.....	7
5.	Beskrivning av riskklassningsmodellen	8
5.1	Generell riskklassning av aktörer inom olika verksamhetsområden.....	8
5.2	Individuell riskklassning av aktörer	10
6.	Motivering till den generella riskklassningen av olika aktörer. 11	
6.1	Distributörer - Försäljning av växtskyddsmedel som endast får användas yrkesmässigt.....	11
6.2	Distributörer – försäljning av växtskyddsmedel för privat användning.....	13
6.3	Jordbruksanvändare < 50 hektar åkermark.....	14
6.4	Jordbruksanvändare > 50 hektar.....	15
6.5	Ekologisk odling (oavsett odlingsinriktning och storlek)	17
6.6	Besprutningsentreprenörer/maskinstationer.....	19
6.7	Växthus.....	21
6.8	Plantskolor med egen odling	23
6.9	Frukt- och bär odlare	25
6.10	Betningsaktörer	27
6.11	Skogsbruksentreprenörer	29
6.12	Skogsbruksanvändare.....	31
6.13	Banvallar och vägområden.....	33
6.14	Vid planerings- och anläggningsarbeten, på vägområden, grusytor och andra mycket genomsläppliga ytor samt ytor av asfalt, betong eller andra hårdgjorda material.....	35
6.15	Idrotts- och fritidsanläggningar	37
6.16	Områden över 1000 kvm där allmänheten får färdas fritt	39

1. Inledning

I EU:s förordning¹ om kontroll i livsmedelskedjan, kontrollförordningen, finns krav på att de behöriga myndigheterna regelbundet och med lämplig frekvens ska utföra riskbaserad offentlig kontroll av alla aktörer² inom växtskyddsmedelsområdet. Jordbruksverket, Kemikalieinspektionen och Naturvårdsverket har med anledning av det tagit fram en modell för riskklassning av aktörer i syfte att underlätta för kontrollmyndigheter att uppfylla kravet i kontrollförordningen.

Riskklassningsmodellen består av två delar. I den första delen utgår vi från en generell riskbedömning av olika typer av aktörer. Den generella bedömningen som görs på nationell nivå bör kompletteras med en individuell bedömning av den enskilda aktören. Denna bedömning görs av varje kontrollmyndighet. Riskklassningsmodellen är en rekommendation och är alltså inte tvingande för kontrollmyndigheterna att använda. Den ska ses som ett stöd för kontrollmyndigheternas årliga planering av kontrollen samt som ett underlag för tillsynsplanerna enligt miljöbalken.

I kontrollförordningen ställs krav på att alla medlemsländer har en nationell kontrollplan för livsmedelskedjan. Den nuvarande planperioden sträcker sig från 2022–2025. Vår målsättning är att riskklassningsmodellen ska aktualitetsgranskas och uppdateras en gång under varje planperiod. Nästa uppdatering kommer att ske 2026.

2. Avgränsning

Riskklassningsmodellen omfattar aktörer som hanterar växtskyddsmedel och som är klassade som U-verksamheter³. B- och C-verksamheter⁴ kan av andra anledningar, exempelvis att de är IED-anläggningar⁵ eller att de omfattas av Sveriges kommuner och regioners taxemodell, redan ha föreslagna

¹ Förordning (EU) 2017/625 om offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet för att säkerställa tillämpningen av livsmedels- och foderlagstiftningen och av bestämmelser om djurs hälsa och djurskydd, växtskydd och växtskyddsmedel (förordning om offentlig kontroll)

² Med aktör avses varje fysisk eller juridisk person som har en eller flera av de skyldigheter som fastställs i kraven för utsläppande på marknaden och användning av växtskyddsmedel samt vad gäller hållbar användning av bekämpningsmedel.

³ U-verksamheter är mindre verksamheter utan klassning i Miljöprövningsförordningen (2013:251)

⁴ B-verksamheter är tillståndspliktiga och C-verksamheter är anmälningspliktiga enligt Miljöprövningsförordningen (2013:251).

⁵ IED-anläggningar omfattas av Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/75/EU av den 24 november 2010 om industriutsläpp (samordnade åtgärder för att förebygga och begränsa föroreningar).

kontrollintervall och omfattas då inte av denna riskklassningsmodell. Riskklassningsmodellen omfattar inte privat användning av växtskyddsmedel utan bara yrkesmässig⁶ hantering.

3. Kontrollfrekvens

I artikel 9 i kontrollförordningen står att *de behöriga myndigheterna (kontrollmyndigheterna) regelbundet och med lämplig frekvens ska utföra riskbaserad offentlig kontroll av alla aktörer.*

Kontrollförordningen ger ingen vägledning i vad som kan betraktas som regelbunden kontroll eller vad lämplig frekvens innebär. Vi har gjort bedömningen att kontrollintervallet inte bör vara längre än vart femte år för att kontrollen ska anses vara regelbunden. Utökas kontrollfrekvens ytterligare ökar risken för att verksamheterna har bytt ägare, att verksamheten ändrat eller utökat sin hantering av växtskyddsmedel samt att efterlevnaden av ny lagstiftning inte har följts upp hos aktören. För långa kontrollintervall medför att vissa aktörer helt kan undkomma kontroll av sin verksamhet. Vilket skulle kunna få stora konsekvenser om det förekommer allvarliga brister. Den rekommenderade kontrollfrekvensen blir tätare än vart femte år för de aktörer vars hantering bedöms vara mer riskfylld. Kontrollfrekvensen anpassas beroende på den riskbedömning som görs för varje aktör.

3.1 Kontrollbesök

Kontrollförordningen ställer krav på att offentlig kontroll ska utföras utan föranmälan, utom då en föranmälan är nödvändig och vederbörligen motiverad för att offentlig kontroll ska kunna utföras. Kontrollerna av växtskyddsmedelsanvändningen kan utföras som en oanmäld kontroll eller i samband med ett tillsynsbesök på hela verksamheten (revision, som kan föranmälas). Kontroller bör utföras oanmält om det kommer in klagomål på aktören. En kontroll av distributörer bör omfatta alla de regler som styr deras verksamhet vid varje kontrolltillfälle. En kontroll hos användarna kan ske på hela kontrollområdet vid ett kontrollbesök eller delas upp och endast omfatta något/några kontrollområden per kontrollbesök.

De kontrollområden som vi ser inom växtskyddsmedelsanvändningen kan delas upp i är:

- Behörighet
- Dokumentationskrav

⁶ Yrkesmässiga användare definieras i EU:s hållbarhetsdirektiv som en person som använder bekämpningsmedel i sin yrkesmässiga verksamhet, inbegripet operatörer, tekniker, arbetsgivare och egenföretagare, både på jordbruksområdet och inom andra sektorer.

- De allmänna principerna för integrerat växtskydd
- Användning
- Lagring

4. Underlag för riskbedömningen

Kemikalieinspektionen sammanställer varje år data över alla de kontroller som utförs av kontrollmyndigheter i Sverige inom området växtskyddsmedel. I tabell 1 redovisas kommunernas kontroller under åren 2018–2020. Tabellen visar antalet utförda kontroller, antalet aktörer med brister och andelen aktörer med brister.

Data från inrapporteringen utgör till viss del underlag för den generella riskbedömningen som beskrivs i den här vägledningen. Nedan finns en förenklad beskrivning av hur vi analyserar inrapporterade data.

Tabell 1. Antal rapporterade kontroller, antal aktörer med brister samt andelen brister i procent under åren 2018–2020. Antalet brister redovisas som en brist per aktör och kontrolltillfälle oavsett om det vid kontrollen upptäckts flera brister.

Aktör	Antal kontroller 2018	Antal aktörer med brister 2018	Andel brister % 2018	Antal kontroller 2019	Antal aktörer med brister 2019	Andel brister % 2019	Antal kontroller 2020	Antal aktörer med brister 2020	Andel brister % 2020
Distributör privat användare	61	16	26	57	7	12	13	4	31
Distributör yrkesmässiga användare	60	2	3	35	5	14	42	8	19
Jordbruk	2155	385	18	2169	240	11	1462	241	16
Trädgårdsbruk	46	11	24	57	14	25	46	4	9
Skogsbruk	1	0	0	7	1	14	3	0	0
Infrastruktur	16	1	6	13	0	0	21	1	5
Allmänna ytor	165	28	17	87	15	17	82	10	12
Behandlat utsäde	1	1	100	8	1	12	2	0	0
Sprutförare på kontrakt	62	8	13	36	3	8	37	1	3

I de årliga sammanställningarna kan man se hur andelen brister hos de olika aktörerna varierar från år till år. Vid en framgångsrik kontroll ska man kunna se en nedåtgående trend, det vill säga en minskning av andelen brister. Detta kräver dock att samma aktörer kontrolleras år efter år. Ett annat urval av aktörer kan påverka hur andelen brister varierar mellan åren. I vår riskklassningsmodell

förväntas den generella riskmodulen vara mer konstant över tid eftersom det är en klassning av branschen. Klassning av enskilda aktörer förväntas variera mer.

Det finns ett antal faktorer som man bör ta hänsyn till när man tolkar den här typen av sammanställning:

- **Urval av regelområden och aktörer**

Om de regelområden eller aktörer som kontrollmyndigheterna kontrollerar skiljer sig åt mellan åren kan jämförelser mellan åren vara svårtolkade. Aktörer inom en bransch kan bestå av flera olika typer av verksamheter vilket kan innebära att kunskapsnivån skiljer sig åt. Exempelvis förekommer försäljning av växtskyddsmedel både hos plantskolor och på livsmedelsbutiker. Sannolikheten att upptäcka brister kan vara högre både inom vissa regelområden och hos vissa typer av aktörer.

- **Bristens allvarlighet**

Sammanställningen tar inte hänsyn till vilken typ av brist som kontrollerats. Små brister får samma dignitet som allvarliga brister.

- **Antalet utförda kontroller**

Mängden utförda kontroller per typ av aktör påverkar den statistiska säkerheten. Det är svårare att göra bedömningar för en bransch där antalet kontrollerade aktörer är färre.

4.1 Svårighet med att analysera skillnader mellan år

I tabell 1 kan man utläsa att andelen aktörer med brister ser ut att ha ökat 2020 jämfört med 2018 och 2019 hos distributörer som säljer yrkesmässiga växtskyddsmedel. Granskar man bakomliggande data ser man att en stor del av bristerna för 2020 gäller regler om märkning jämfört med 2018 och 2019 då bristerna till större delen handlade om krav på utbildning och krav på att föra register över sålda växtskyddsmedel. Det finns många regler att kontrollera gällande krav om märkning vilket ökar sannolikheten att hitta brister hos aktören. Kontrollerar man dessutom ett större antal växtskyddsmedel per aktör ökar sannolikheten för brister ytterligare. Detta kan jämföras med att hos en annan aktör enbart kontrollera regler om utbildning som högst kan leda till en rapporterad brist per kontrollerad aktör. Sannolikheten för att brister förekommer vid en kontroll är med andra ord högre vid kontroll av märkningsregler än vid kontroll av utbildning.

5. Beskrivning av riskklassningsmodellen

Riskklassningsmodellen består av en generell bedömning av olika typer av aktörer och en individuell bedömning av enskilda aktörer. I den generella riskklassningen gör de vägledande myndigheterna en schablonmässig bedömning av olika aktörer som hanterar växtskyddsmedel, exempelvis distributörer, jordbrukare och plantskolor. Kontrollmyndigheten gör sedan en individuell riskklassning av de enskilda aktörerna utifrån erfarenhet.

5.1 Generell riskklassning av aktörer inom olika verksamhetsområden

Med utgångspunkt i att alla aktörer ska få kontroll minst en gång under en femårsperiod har vi nedan gjort en enkel klassning utifrån de kunskaper som finns när det gäller risker vid hantering av växtskyddsmedel inom olika verksamhetsområden. Klassningen baseras på uppskattade mängder växtskyddsmedel som blir hanterade hos aktören, risker med växtskyddsmedlen, eventuella skillnader i exponering och brister i regelefterlevnad som framkommit genom inrapportering av kontroller från kontrollmyndigheterna.

Kontrollförordningen gör inget undantag för de aktörer som enbart använder lågriskprodukter, använder små mängder av växtskyddsmedel eller som använder växtskyddsmedel mycket sällan. De aktörer vars hantering vi bedömer utgör en mycket liten risk för människors hälsa, djurs hälsa eller miljön har vi placerat på det lägsta intervallet, det vill säga vart femte år.

Vi har i den generella riskklassningen vägt samman riskerna som är förknippade med olika aktörer och utifrån det föreslagit en lämplig kontrollfrekvens.

Tabell 2. Riskklassning av olika aktörer inom växtskyddsmedelsområdet samt rekommenderad kontrollfrekvens.

Aktörens verksamhetsområde	Riskklassning	Rekommenderad kontrollfrekvens (år)
Distributörer – försäljning för yrkesmässig användning	Medel	3
Distributörer – försäljning för privat användning	Låg	4
Jordbruksanvändare < 50 hektar åkermark	Låg	4
Jordbruksanvändare > 50 hektar åkermark	Medel	3
Besprutningsentreprenörer/Maskinstationer	Hög	2
Ekologisk odling (oavsett odlingsinriktning)	Låg	5
Växthus	Hög	2

Aktörens verksamhetsområde	Riskklassning	Rekommenderad kontrollfrekvens (år)
Plantskolor med egen odling	Medel	3
Fruktodlare	Medel	3
Betningsaktörer	Hög	1-2
Skogsbruksentreprenörer	Låg	4
Skogsbruksanvändare	Låg	5

Ingår en aktör i fler än en gruppering, exempelvis en jordbrukare > 50 hektar åkermark som även är besprutningsentreprenör så är det verksamhetsområdet med tätast kontrollintervall som styr kontrollfrekvensen. I detta fall skulle jordbrukaren få kontroll vart annat år. Kontrollen kan vid ett och samma tillfälle omfatta flera verksamhetsområden.

För att få sprida växtskyddsmedel inom idrotts- och fritidsanläggningar, vid planerings- och anläggningsarbeten, på vägområden samt grusytor och andra mycket genomsläppliga ytor samt på ytor av asfalt, betong eller andra hårdgjorda material krävs det tillstånd. En anmälan krävs till den kommunala nämnden för att få sprida växtskyddsmedel på vägområden för att förhindra introduktion, etablering eller spridning av invasiva arter och karantänskadegörare, på banvallar och inom områden på över 1000 kvadratmeter där allmänheten får färdas fritt. Kontroll av de aktörer som utför dessa bekämpningar behöver enbart göras i samband med att ansökan om tillstånd beviljas eller en anmälan inkommer till kontrollmyndigheten. Det är bara under den tid som tillståndet/anmälan är giltig som aktören behöver få regelbunden tillsyn. Se vidare information under Motiveringen till den generella riskklassningen.

5.2 Individuell riskklassning av aktörer

Den generella riskklassningen av aktörens verksamhetsområde bör kompletteras med en bedömning av den enskilda aktören och bygga på den erfarenhet som kontrollmyndigheten har av aktören. Den individuella riskklassningen kan utföras av kontrollmyndigheterna först efter att aktören fått minst ett kontrollbesök. Den generella riskklassningens föreslagna kontrollintervall kan justeras upp eller ner beroende på vad som framkommer vid kontroller hos de individuella aktörerna. Normalläget bör dock vara att kontrollintervallet för flertalet aktörer ligger kvar på föreslagen rekommenderad kontrollfrekvens.

Följande parametrar kan ingå i bedömningen om kontrollintervallet ska justeras och bli längre (minskad kontroll) eller tätare (förstärkt kontroll) än rekommenderad kontrollfrekvens.

Tabell 3. Redogörelse för parametrar som kan ingå vid en bedömning om det rekommenderade kontrollintervallet ska bli längre eller tätare.

Tätare kontrollintervall – Förstärkt kontroll	Längre kontrollintervall – Minskad kontroll
Stora mängder växtskyddsmedel hanteras	Mindre mängder växtskyddsmedel hanteras
Växtskyddsmedel klass 1	Växtskyddsmedel klass 3
Bristfällig egenkontroll	God egenkontroll
Verksamheten ligger inom vattenskyddsområde	Verksamheten är certifierad av tredje part inklusive kvalitetssäkringssystem
Verksamheten ligger i närheten av känsliga områden exempelvis detaljplanelagt område, skolor och vårdhem, känsliga ekosystem, Natura 2000	Goda erfarenheter från tidigare kontroll, verksamheten sköts i enlighet med lagstiftningen.
Uppmärksammade brister vid tidigare kontroll, verksamhet som inte sköts i enlighet med lagstiftningen.	

Aktörens riskklassning bör dokumenteras av kontrollmyndigheten. Kontrollmyndigheten bör notera en enkel och saklig motivering till varför aktören får ett tätare eller längre kontrollintervall.

6. Motivering till den generella riskklassningen av olika aktörer

Hur växtskyddsmedel hanteras och hur stora mängder som används varierar stort mellan olika distributörer och användningsområden. Därför har vi grupperat olika aktörer nedan utifrån var vi ser att risker är större eller mindre och motiverar olika kontrollfrekvens. Vi är medvetna om att risker kan variera stort även inom dessa grupper. Det gör att den erfarenhet ni som kontrollmyndigheter samlar på er om de enskilda aktörerna är väldigt viktig och avgörande för hur frekvent ni bör besöka dem.

6.1 Distributörer - Försäljning av växtskyddsmedel som endast får användas yrkesmässigt

6.1.1 Beskrivning av aktören

Dessa distributörer vänder sig till användare inom jordbruk, växthus, plantskolor, skogsbruk med flera. Växtskyddsmedel för yrkesmässig användning (klass 1 och 2) används ofta inom primärproduktion av livsmedel och foder och dessa aktörers regelefterlevnad är därför särskilt viktig då brister kan föranleda stora konsekvenser i livsmedelskedjan. Distributörerna är oftast specialiserade på sitt område. De har i många fall ett centralt huvudkontor med flera lokala butiker/lager, men det finns också fristående distributörer. Försäljningsvolymerna hos dessa aktörer är ofta relativt stora.

Det som avgör om växtskyddsmedel får användas yrkesmässigt eller inte är faktorer som kan medföra en ökad risk. Det kan vara halten av det verksamma ämnet, förpackningens storlek, användningsområdet, appliceringsmetoden, om medlet är i gasform eller om hanteringen kräver skyddsutrustning.

En distributör som säljer växtskyddsmedel måste ha väl fungerande rutiner för att säkerställa att de växtskyddsmedel som säljs är godkända att använda i Sverige.

6.1.2 Risker med aktörens hantering av växtskyddsmedel

Brister man kan hitta hos denna typ av aktörer:

- Försäljning av olagliga växtskyddsmedel
- Felaktig märkning
- Avsaknad av information till kund
- Aktören saknar utbildningsbevis
- Aktören kontrollerar inte användningstillstånd
- Felaktig förvaring

6.1.2.1 Konsekvenser

Användning av olagliga växtskyddsmedel kan medföra risker för människors och djurs hälsa och för miljön. Dessa växtskyddsmedel kan även orsaka ekonomiska förluster inom jordbruket då stora arealer med grödor kan förstöras.

Felaktigt märkta växtskyddsmedel eller att information för att kunna hantera växtskyddsmedlet på ett säkert sätt inte tillhandahålls kan medföra felaktig användning och därmed en ökad risk. Exempelvis kan användning av för hög dos medföra resthalter i livsmedel eller innebära hög utlakning av växtskyddsmedel i naturen som kan påverka andra icke målorganismer. Försäljning till en användare utan utbildning och användningstillstånd kan medföra risker för människors hälsa, djurs hälsa och miljö om växtskyddsmedlen hanteras på ett felaktigt sätt.

Förvaring i felaktig temperatur kan påverka växtskyddsmedlens egenskaper.

6.1.2.2 Sannolikheten

Det finns i dagsläget inga indikationer på att försäljning av olagliga växtskyddsmedel⁷ är vanligt i Sverige, men det är viktigt att arbeta förebyggande för att förhindra denna typ av handel. Distributörerna har generellt god kunskap om sina produkter, är ofta väl insatta i reglerna och följer kraven om godkännande relativt väl. Brister i märkningen är vanligare vilket i vissa fall kan medföra risker, beroende på vilken information som är felaktig.

6.1.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att distributörer som säljer växtskyddsmedel till yrkesmässiga användare generellt sett utgör en medelstor risk för negativa effekter på människors hälsa och miljö, eftersom konsekvenserna kan bli stora vid brister vilket motiverar ett kontrollintervall på vart tredje år.

⁷ Förfalskade och falska växtskyddsmedel - växtskyddsmedel som är kopior av godkända produkter (originalprodukter). De förfalskade produkterna kan vara svåra att skilja från de godkända produkterna då de håller en hög kvalitet. Däremot falska växtskyddsmedel är lättare att identifiera på grund av dålig kvalitet både vad gäller produkt och förpackning.

Tidigare godkända växtskyddsmedel - växtskyddsmedel vars godkännande har löpt ut och därmed inte längre får säljas, användas eller lagras. Växtskyddsmedel som inte är brukliga av antal skäl.

Det kan handla om försämring eller nedbrytning av medlet samt försämring av förpackningen och etiketten. Ett ej längre godkänt växtskyddsmedel kan dras tillbaka på grund av att det orsakar skadliga hälso- eller miljöeffekter - eller genom reviderade rekommendationer för användningen.

Ej godkända växtskyddsmedel - växtskyddsmedel som saknar godkännande i det land de släpps ut på marknaden - omfattar exempelvis produkter som marknadsförs som växtskyddsmedel utan att de har ett produktgodkännande eller produkter som är godkända i andra EU-länder men som saknar godkännande i Sverige.

6.2 Distributörer – försäljning av växtskyddsmedel för privat användning

6.2.1 Beskrivning av aktören

Växtskyddsmedel som säljs för privat användning finns att hitta hos många olika typer av aktörer. Exempelvis kan man köpa dessa växtskyddsmedel i handelsträdgårdar, plantskolor och detaljhandel inom trädgård. Växtskyddsmedel säljs även av aktörer som är mindre specialiserade inom området såsom exempelvis livsmedelsbutiker. Försäljning sker även via e-handel av aktörer med olika kunskap om de växtskyddsmedel de säljer.

Försäljningsvolymerna hos dessa distributörer är mindre jämfört med distributörer som säljer växtskyddsmedel som används yrkesmässigt.

6.2.2 Risker med aktörens hantering av växtskyddsmedel

Brister man kan hitta hos denna typ av aktörer:

- Försäljning av olagliga växtskyddsmedel
- Felaktig märkning
- Avsaknad av information till kund
- Felaktig förvaring

6.2.2.1 Konsekvenser

Om en distributör säljer växtskyddsmedel som inte är godkända, är felaktigt märkta eller inte informerar sina kunder om hur medlen ska användas säkert kan det medföra risker för användaren och miljön. Förvaring i felaktig temperatur kan påverka växtskyddsmedlens egenskaper.

Bristande regelefterlevnad hos dessa distributörer leder till mindre omfattande konsekvenser då volymerna vid användning är betydligt mindre.

6.2.2.2 Sannolikheten

Dessa distributörer har ofta lägre kunskap om regler för växtskyddsmedel, speciellt hos distributörer som inte är specialiserade inom området, vilket ökar sannolikheten för brister. Det förekommer e-handel av olagliga växtskyddsmedel vilket kontrollmyndigheterna bör bevaka lite extra.

6.2.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att distributörer som säljer växtskyddsmedel för privat användning utgör en mindre risk för negativa effekter på hälsa och miljö,

eftersom försäljningsvolymerna och riskerna med dessa växtskyddsmedel är relativt låga vilket motiverar ett kontrollintervall på vart fjärde år.

6.3 Jordbruksanvändare < 50 hektar åkermark

6.3.1 Beskrivning av aktören

Jordbrukare som använder växtskyddsmedel och odlar mindre än 50 hektar är den grupp av aktörer som är störst då ca 45 000 företag i Sverige räknas in i denna kategori. Här finns allt från specialodlare av vissa specifika grödor exempelvis jordgubbar, potatis och lök som använder växtskyddsmedel flera gånger per år i sin odling till vallodlare som bryter sin vall med växtskyddsmedel vart femte år. Gruppen skulle kunna delas upp i fler undergrupper, men för att göra det skulle kontrollmyndigheterna behöva ha tillgång till uppgifter om vilka grödor som odlas, hur många hektar som odlas och uppgifter om mängden växtskyddsmedel som används. Kontrollmyndigheterna har idag inte tillgång till så detaljerade uppgifter annat än från egen erfarenhet.

Vi har valt att lägga gränsen mellan litet och stort jordbruk vid 50 hektar på grund av att det med största sannolikhet är små mängder växtskyddsmedel som förvaras och används vid denna odling. Har kontrollmyndigheterna uppgifter om vilka odlare som har specialodlingar exempelvis grönsaker, potatis eller jordgubbar bör större fokus läggas på dessa odlare vars grödor ställer krav på större insatser av växtskyddsmedel än spannmålsodlare och vallodlare.

6.3.2 Risker med aktörens hantering av växtskyddsmedel

- Förvaring (inomhus samt vid användning)
- Transport (vid inköp, inomgårds och ut till fält)
- Hantering i form av utspädning, blandning och påfyllning.
- Skötsel, handhavande, rengöring och uppställning av spridningsutrustning
- Spridning
- Farligt avfall och förpackningar
- Olyckor
- Bristande dokumentation
- Egenkontroll - Riskbedömning, hanterings och skyddsinstruktioner

6.3.2.1 Konsekvens

Hanterar en jordbrukare som brukar mindre än 50 hektar åkermark växtskyddsmedlen ansvarslost blir konsekvenserna för samhället i stort inte så stora, men lokalt kan det vara av stor betydelse för människors hälsa, djurs hälsa eller miljön. Vid odling av kemikalieintensiva grödor, exempelvis jordgubbar,

potatis, frilandsodling av grönsaker, används växtskyddsmedel i relativt stora volymer i förhållande till ytan.

6.3.2.2 Sannolikhet

Mindre jordbruksverksamheter använder generellt sett mindre mängder växtskyddsmedel (källa – SCB Användarundersökning [Växtskyddsmedel i jord- och trädgårdsbruket 2017. Användning i grödor \(scb.se\)](#)). Sannolikheten för spill och läckage till omgivande mark blir mindre sannolik om jordbrukaren hanterar mindre mängder växtskyddsmedel och vid ett fåtal tillfällen per odlingssäsong. Däremot är sannolikheten större att en användare som hanterar växtskyddsmedel mer sällan har sämre rutiner och logistik vid hanteringen och att det är vanligare att äldre utrustning används, vilket kan leda till mer spill. Men mängden växtskyddsmedel som hanteras är fortfarande liten.

6.3.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att jordbrukare som brukar mindre än 50 hektar åkermark generellt sett utgör en låg risk för negativa effekter på hälsa och miljö, vilket motiverar ett kontrollintervall på vart fjärde år.

6.4 Jordbruksanvändare > 50 hektar

6.4.1 Beskrivning av aktören

Den största andelen av jordbrukare som använder växtskyddsmedel på mer än 50 hektar åkermark odlar spannmål och vall. Det finns även vissa specialodlare, men det är mer sällsynt i denna grupp.

Gruppen skulle kunna delas upp i fler undergrupper, men för att göra det skulle kontrollmyndigheterna behöva ha tillgång till uppgifter om vilka grödor som odlas, hur många hektar som odlas och uppgifter om mängden växtskyddsmedel som används. Kontrollmyndigheterna har idag inte tillgång till så detaljerade uppgifter annat än från egen erfarenhet.

Vi har valt att lägga gränsen mellan litet och stort jordbruk vid 50 hektar på grund av att de större gårdarna ofta har ett större behov av att arbeta rationellt och har större krav på lönsamhet. Det och att resurser för att använda växtskyddsmedel finns i form av maskinkapacitet med mera gör att benägenheten att använda växtskyddsmedel ökar.

6.4.2 Risker med aktörens hantering av växtskyddsmedel

- Förvaring (i förråd samt vid användning)
- Transport (vid inköp, inomgårds och ut till fält)

- Hantering i form av utspädning, blandning och påfyllning.
- Skötsel, handhavande, rengöring och uppställning av spridningsutrustning
- Spridning
- Farligt avfall och förpackningar
- Olyckor
- Bristande dokumentation
- Egenkontroll - Riskbedömning, hanterings och skyddsinstruktioner

6.4.2.1 Konsekvens

Hanterar en jordbrukare som brukar mer än 50 hektar åkermark växtskyddsmedlen ansvarslost eller bristfälligt kan konsekvenserna bli större än för de mindre gårdarna som brukar under 50 hektar åkermark. Större mängder växtskyddsmedel hanteras under en säsong och ytorna som behandlas är stora. Den felaktiga hanteringen är dock avgränsad till de ytor som den enskilde jordbrukaren brukar, vilket gör att ur samhällssynpunkt blir konsekvensen medelstor. Lokalt kan det ändå vara av stor betydelse för människors hälsa, djurs hälsa eller miljön. Belastningen på ytor som används för blandning, påfyllning och rengöring riskerar också att bli större, vilket kan leda till punktbelastning som riskerar att läcka till grundvatten.

6.4.2.2 Sannolikhet

Sannolikheten att spill uppkommer eller sprids med vindavdrift eller via läckage till vatten ökar om stora mängder växtskyddsmedel används under en odlingssäsong. Sprider jordbrukaren växtskyddsmedel regelbundet ökar däremot den praktiska kunskapen om hur växtskyddsmedel ska hanteras på ett säkert sätt, samtidigt som slarv kan förekomma. Större enheter har möjlighet att köpa in nyare spridningsutrustning vilket möjliggör en säkrare spridning, men kan samtidigt innebära ökade krav på kunskap om hur maskinen och datorutrustningen ska hanteras. När större arealer brukas tenderar mängden transporter att öka, både på markvägar och på allmänna vägar. Det ställer stora krav på att odlaren gör regelbundna egenkontroller på sin spridningsutrustning (ETÖ) och gärna funktionstest oftare än vart tredje år som är baskrav.

6.4.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att jordbrukare som brukar mer än 50 hektar åkermark generellt sett utgör en medelrisk för negativa effekter på hälsa och miljö, vilket motiverar ett kontrollintervall på vart tredje år.

6.5 Ekologisk odling (oavsett odlingsinriktning och storlek)

6.5.1 Beskrivning av aktören

I denna modell för riskbedömning har vi valt att lägga alla ekologiska odlingsinriktningar (spannmål, frukt, bär etc.) i samma grupp, då vi bedömer att deras risker är likvärdiga.

En av grunderna för ekologisk odling är att inte använda kemiska växtskyddsmedel. Det finns dock några växtskyddsmedel som är godkända att använda i ekologisk odling. Används dessa växtskyddsmedel yrkesmässigt ska odlaren dokumentera det i en sprutjournal.

De ekologiska odlarna använder sig framförallt av mekaniska och termiska bekämpningsmetoder för att kontrollera mängderna ogräs, svampangrepp och skadeinsekter.

6.5.2 Risker med aktörens hantering

- Förvaring (i förråd samt vid användning)
- Transport (vid inköp, inomgårds och ut till fält)
- Hantering i form av utspädning, blandning och påfyllning.
- Skötsel, handhavande, rengöring och uppställning av spridningsutrustning
- Spridning
- Farligt avfall och förpackningar
- Olyckor
- Bristande dokumentation
- Egenkontroll - Riskbedömning, hanterings och skyddsinstruktioner

6.5.2.1 Konsekvens

Hanterar en ekologisk odlare växtskyddsmedel ansvarslöst eller bristfälligt blir konsekvenserna oftast små då det är mindre farliga växtskyddsmedel som används. Den eventuellt felaktiga hanteringen är dessutom avgränsad till de ytor som den enskilde odlaren brukar, vilket gör att även ur samhällssynpunkt blir konsekvensen liten.

6.5.2.2 Sannolikhet

Sannolikheten att spill uppkommer eller sprids med vindavdrift eller via läckage till vatten är relativt liten då användning av växtskyddsmedel sker i begränsad omfattning då bekämpning främst sker med mekaniska eller termiska metoder.

6.5.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att ekologiska odlingar generellt sett utgör en låg risk för negativa effekter på hälsa och miljö, vilket motiverar ett kontrollintervall på vart femte år.

6.6 Besprutningsentreprenörer/maskinstationer

6.6.1 Beskrivning av aktören

Gruppen besprutningsentreprenörer består av både enskilda användare (jordbrukare) som gör mindre uppdrag åt grannar till större företag med anställd personal som utför allehanda maskinuppdrag utan att bruka egen mark. De är yrkesmässiga användare som har användningstillstånd att sprida växtskyddsmedel i klass 1 L och 2 L. Hur många kunder och över hur stora ytor som växtskyddsmedel hanteras varierar. Ansvaret för att bedöma behovet av växtskyddsmedel kan i vissa fall ligga på entreprenören. En del entreprenörer köper in och förvarar växtskyddsmedel åt sina kunder, medan andra inte har den hanteringen.

Kontroll av entreprenören utförs av den kommun där verksamheten har sitt säte det vill säga i den kommunen aktören/bolaget har sin adress.

6.6.2 Risker med aktörens hantering av växtskyddsmedel

- Förvaring (i förråd samt vid användning)
- Transport (vid inköp, inomgårds och ut till fält)
- Hantering i form av utspädning, blandning och påfyllning.
- Skötsel, handhavande, rengöring och uppställning av spridningsutrustning
- Spridning
- Okända fält med skyddsvärda objekt exempelvis dräneringsbrunnar, dricksvattentäkter
- Farligt avfall och förpackningar
- Olyckor
- Stress under perioder med många uppdrag på kort tid
- Bristande dokumentation
- Eigenkontroll - Riskbedömning, hanterings och skyddsinstruktioner

6.6.2.1 Konsekvens

Hanterar en entreprenör växtskyddsmedlen ansvarslost eller bristfälligt kan konsekvenserna bli stora då entreprenören kan sprida växtskyddsmedel hos många markägare samt över stora ytor. Entreprenörens roll i växtskyddsarbetet kan även ge konsekvenser om entreprenören ansvarar för bedömningar av växtskyddsbehovet men gör det på ett felaktigt sätt. Tidpunkten för spridning av växtskyddsmedlen kanske inte infaller när det är de bästa väderleksförhållanden på grund av stor efterfrågan på entreprenörens tjänster.

6.6.2.2 Sannolikhet

Entreprenören har en stor vana i att hantera växtskyddsmedel vilket ger en mindre sannolikhet att spill uppstår. Samtidigt som efterfrågan på entreprenörens tjänster kan vara stort under avgränsade perioder under sommarhalvåret. Sannolikheten att entreprenören sprider växtskyddsmedel på åkrar han eller hon tidigare inte har varit på är hög och medför en ökad risk för att skyddsvärda objekt inte observeras exempelvis grannars dricksvattentäkter eller otydligt markerade dräneringsbrunnar.

Sannolikheten för att spill sker på grund av att äldre sprutor används är relativt låg då flertalet entreprenörer har maskiner av nyare modell.

6.6.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att besprutningsentreprenörer generellt sett utgör en hög risk för negativa effekter på hälsa och miljö, vilket motiverar ett kontrollintervall på vart annat år.

6.7 Växthus

6.7.1 Beskrivning av aktören

Den stora odlingen av grönsaker eller prydnadsväxter sker inomhus på bord eller i begränsade bäddar i stora växthus. Det finns en del mindre växthus med mer extensiv odling. Klimatet i byggnaderna är optimerat och vattning samt tillförsel av näringsämnen sker vanligtvis i automatiserade system. Växtskyddsmedel kan vattnas ut, spridas med bommar eller manuell utrustning exempelvis ryggsprutor och högtryckssprutor med lansar.

Har växthusodlaren även en plantskola på området, är det växthusodlingen som avgör kontrollintervallet initialt innan kontrollmyndigheten har erfarenhet av verksamheten.

6.7.2 Risker med aktörens hantering av växtskyddsmedel

- Förvaring
- Transport
- Hantering i forma av utspädning, blandning och påfyllning
- Skötsel, handhavande, rengöring och uppställning av spridningsutrustning
- Spridning
- Farligt avfall och förpackningar
- Olyckor
- Bristande dokumentation
- Egenkontroll - Riskbedömning, hanterings och skyddsinstruktioner

6.7.2.1 Konsekvens

Hanterar en växthusodlare växtskyddsmedlen ansvarslost eller bristfälligt kan konsekvenserna bli stora då vissa giftigare preparat endast är tillåtna att använda inomhus. Växthus i Sverige har generellt ansetts vara slutna enheter utan risk för läckage. I studier gjorda på senare tid har det dock visats att det finns risk för läckage till omgivande mark och vattendrag främst i samband med fyllning av sprutan, rengöring av lokalerna samt läckage från slutna bevattningssystem. .

Substraten som växterna har varit planterade i samt rester av plantmaterial läggs ofta på högar/komposter utomhus i närheten av växthusen. Dessa högar av organiskt material har också visat sig kunna läcka växtskyddsmedel till omgivande mark och vattendrag.

Felaktig hantering är avgränsad till de ytor som tillhör växthusodlaren, men en del av växtskyddsmedlen som hanteras i växthusen innehåller ämnen som kan ge stora

konsekvenser för människors hälsa, djurs hälsa eller miljön om de kommer utanför växthusen.

6.7.2.2 Sannolikhet

Tidigare har växthusen bedömts som relativt säkra enheter, då spridningen av växtskyddsmedel har skett inomhus. De senaste årens forskning har alltså visat att sannolikheten för att läckage av växtskyddsmedel sker från växthusen är större än vi räknat med tidigare. Hanteringen av växtskyddsmedel i närheten av genomsläppliga ytor, golvbrunnar och diskbänkar medför att sannolikheten för läckage av växtskyddsmedel idag bedöms som stor.

6.7.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att växthusodlarna generellt sett utgör en hög risk för negativa effekter på hälsa och miljö, vilket motiverar ett kontrollintervall på vart annat år.

6.8 Plantskolor med egen odling

6.8.1 Beskrivning av aktören

Odlingen av grönsaker, buskar, träd, skogsplantor och prydnadsväxter sker utomhus i krukor, bäddar eller direkt i marken. Spridningen av växtskyddsmedel sker oftast med utrustning som bärs av användaren, exempelvis ryggsprutor, avstrykare eller ibland små maskinburna utrustningar.

Plantskolor utan egen odling återfinns i gruppen *distributörer – försäljning av växtskyddsmedel för privat användning*.

6.8.2 Risker med aktörens hantering av växtskyddsmedel

- Förvaring
- Transport
- Hantering i forma av utspädning, blandning och påfyllning.
- Skötsel, handhavande, rengöring och uppställning av spridningsutrustning
- Spridning
- Farligt avfall och förpackningar
- Olyckor
- Bristande dokumentation
- Eigenkontroll - Riskbedömning, hanterings och skyddsinstruktioner

6.8.2.1 Konsekvenser

Mängden växtskyddsmedel som används vid plantskolor är sammantaget väldigt liten. Eftersom användning av växtskyddsmedel i plantskolor kan ske på väldigt olika typer av växter inom samma odling, allt från perenner till träd, finns en viss risk att applicering av växtskyddsmedel inte sker på ett optimalt sätt. I det större samhällsperspektivet blir konsekvenserna av felaktig hantering inte stor, men lokalt kan det leda till punktförorening.

6.8.2.2 Sannolikheten

Mycket av denna odling är koncentrerad till de södra delarna av Sverige vilket ökar sannolikheten för problem lokalt där. Några större skogsplantskolor ligger i norra delarna utav landet. Sannolikheten för spill och läckage av växtskyddsmedel är beroende av volymer som hanteras och de rutiner som finns för hantering har stor betydelse för riskerna.

6.8.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att plantskoleodlarna generellt sett utgör en medelrisk för negativa effekter på hälsa och miljö, vilket motiverar ett kontrollintervall på vart tredje år.

6.9 Frukt- och bärodlare

6.9.1 Allmän beskrivning av aktören

Gruppen frukt- och bärodlare utgör arealmässigt en relativt liten grupp, som domineras av jordgubbar och äpple. Eftersom jordgubbsodling på friland i denna riskbedömningsmodell valts att klassificeras som 'Jordbruksanvändare <50 hektar åkermark' ingår den inte i den här delen av riskbedömningen.

Odling av frukt sker främst på träd medan bär främst sker på buskar direkt i marken, på tabletop eller i kruka. Odling av bär kan ske på friland, i tunnel eller i växthus. Det innebär att det ofta behövs olika utrustning för bekämpning i dem olika grödorna. Därmed varierar utmaningarna för att uppnå en riskfri hantering av växtskyddsmedel beroende på gröda, odlingssystem och plats för den här typen av aktör.

6.9.2 Allmänna risker med aktörens hantering av växtskyddsmedel

- Förvaring (i förråd samt vid användning)
- Transport (vid inköp, inomgårds och ut till fält)
- Hantering i form av utspädning, blandning och påfyllning.
- Skötsel, handhavande, rengöring och uppställning av spridningsutrustning
- Spridning
- Farligt avfall och förpackningar
- Olyckor
- Bristande dokumentation
- Egenkontroll - Riskbedömning, hanterings och skyddsinstruktioner

6.9.2.1 Konsekvenser

Frukt- och bärodlare är relativt små och därmed ger felaktiganvändning av växtskyddsmedel hos individuella odlare relativt små konsekvenser på en samhällsnivå. I flera av dessa grödor är däremot antalet bekämpningar med växtskyddsmedel många under en säsong, vilket kan vara av stor betydelse för människors hälsa, djurs hälsa eller miljön på lokal nivå.

6.9.2.2 Sannolikheten

Mycket av denna typ av odling är koncentrerad till södra delarna av Sverige vilket ökar sannolikheten för problem där. I övriga delar av landet är odlingarna generellt mindre och skadetrycket oftast lägre, vilket får till följd att mindre växtskyddsmedel används.

Eftersom fruktodling främst utgörs av träd, som inte kan besprutas ovanifrån, ökar risken för vindavdrift. Trädens volym och höjd samt bladverkets täthet skiljer sig dessutom mellan odlingarna och tid på året vilket kan påverka risken för avdrift. Då mycket av bekämpningen sker tidigare på säsongen är risken för otillåtna resthalter hos slutkonsumenten relativt låg.

Då jordgubbsodling inte ingår i denna grupp blir återstående areal av bärödling liten. Mindre kulturer såsom vinbär, hallon, blåbär och druvor odlas oftast på väldigt små arealer och har färre tillåtna växtskyddsmedel att tillgå. Vid odling i tunnel och växthus ger ofta biologisk bekämpning ett gott skydd och riskerna ligger som i fruktodling på personal och karenstider. Vid tunnelodling finns dock ökad risk för läckage.

6.9.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att frukt- och bärödlare generellt sett utgör en medelrisk för negativa effekter på hälsa och miljö, eftersom bekämpning är ganska vanlig i de här odlingarna men arealen den sker på är relativt liten vilket motiverar ett kontrollintervall på vart tredje år.

6.10 Betningsaktörer

6.10.1 Beskrivning av aktören

Betning, det vill säga behandling av utsäde med växtskyddsmedel inför sådd, för att minska risken för angrepp av olika svampar och insekter är en åtgärd som kan minska användningen av växtskyddsmedel i odlingen senare under säsongen. Det kan alltså ses som en positiv åtgärd. Själva betningsprocessen innebär dock hantering av koncentrerade växtskyddsmedel på en begränsad yta. Gruppen betningsaktörer är heterogen. Betning av eget utsäde kan ske hemma på gården medan den största delen betas på stora betningsanläggningar som betar utsäde för hela Sverige. Ett mindre antal ambulerande betningsföretag finns också.

Betningsanläggningar är, oavsett storlek och teknik, inte tillstånds- eller anmälningspliktiga i Sverige. Betningen av utsäde kan ske med både kemiska och biologiska växtskyddsmedel, men även med icke kemiska metoder, såsom termisk behandling. Det är enbart de aktörer som använder kemiska utsädesbehandlingar som ingår i denna riskbedömning.

Teknikerna som används för kemisk utsädesbehandling varierar. Ridåbetning och rotostatbetning är två metoder som används för betning av spannmål. I moderna betningsanläggningar görs hela betningsprocessen i slutna system. Preparatet pumpas direkt från behållaren/emballaget med en matarpump in i betningsmaskinen som är sluten. Efter utsädesbehandlingen transporteras utsädet i ett slutet system till automatisk säckning.

För potatis används rullbord (slutet system) eller spraybetning vid sättningen utomhus (ej slutet system).

6.10.2 Risker med aktörens hantering av växtskyddsmedel

- Förvaring
- Transport
- Hantering i form av utspädning, blandning och påfyllning
- Skötsel, handhavande, rengöring och placering av spridningsutrustning
- Spraybetning utomhus av potatis
- Farligt avfall, förpackningar och emballage
- Olyckor
- Bristande dokumentation
- Egenkontroll - Riskbedömning, hanterings och skyddsinstruktioner

6.10.2.1 Konsekvenser

Betning av utsäde är i de allra flesta fall stationär verksamhet. Brister i hanteringen och/eller utrustningen som exempelvis svårigheter att rengöra, mindre läckage som kan bygga på och förvärras över tid. Hur hanteras exempelvis damning, vatten och rester från rengöring. De problem som kan uppstå blir på grund av att verksamheten är stationär är väldigt lokal, men kan också få spridning beroende på hur avfall och vatten hanteras.

6.10.2.2 Sannolikheten

Vår kunskap om betningsverksamhetens brister och förtjänster är liten. Beroende på hur stor verksamheten är och hur stort engagemanget är för att hantera risker i sin verksamhet så kan sannolikheten för att problem ska uppstå vara både stor och liten. Vid mindre anläggningar kanske det personliga engagemanget är större vilket bör minska sannolikheten för problem, medan det på en större anläggning finns bättre rutiner med mer utvecklat säkerhetstänk.

6.10.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att betningsaktörer som använder kemisk utsädesbehandling generellt sett utgör en hög risk för negativa effekter på hälsa och miljö, vilket motiverar ett kontrollintervall på varje till vart annat år.

6.11 Skogsbruksentreprenörer

6.11.1 Beskrivning av aktören

Användningen av växtskyddsmedel är totalt sett väldigt liten i skogsbruket. En anledning är olika krav i certifieringar som inte tillåter kemisk bekämpning. Vid uppdragning av skogsplantor i plantskolor används växtskyddsmedel mer rutinmässigt (se plantskolor ovan). De första åren efter nyplantering på skogsmark förekommer det att insekticider används mot snytbaggar.

Under 2022 kommer två biologiska växtskyddsmedel som används vid gallring och förnygringsavverkning för att förebygga angrepp av rotröta att placeras i klass 2 L. Det kräver att utförare har utbildning, vilket ska leda till ökad kunskap om bland annat miljöfrågor. Både vid maskinarbete med gallring, förnygringsavverkning samt vid efterbehandling av plantor i planteringar utgår man från uppställningsplatser. Det är dessa platser som kan vara hotspots beroende på hur växtskyddsmedel och utrustning hanteras samt vilka mängder som används. Även dokumentation om växtskyddsmedelanvändningen i skogsbruket behöver följas upp.

6.11.2 Risker med aktörens hantering av växtskyddsmedel

- Förvaring av de växtskyddsmedel som används kan vara ett område att fokusera på. Växtskyddsmedel ska förvaras oåtkomligt för obehöriga och invallat, dvs på ett sätt så att de inte kan läcka ut.
- Transport
- Hantering i forma av utspädning, blandning och påfyllning
- Skötsel, handhavande, rengöring och placering av spridningsutrustning
- Spridning/applicering
- Lagring i skogen av behandlade/doppade plantor inför plantering
- Farligt avfall, förpackningar och emballage
- Olyckor
- Bristande dokumentation
- Egenkontroll - Riskbedömning, hanterings och skyddsinstruktioner

6.11.2.1 Konsekvenser

Eftersom användningen av kemiska växtskyddsmedel på skogsmark totalt sett är väldigt liten och att den sker mer sällan i tid så bedöms användningen inte generellt kunna leda till allvarliga konsekvenser. På uppställningsplatser kan det lokalt, om det brister i hantering, vara en ökad risk för konsekvenser. Större skogsbruksentreprenörer arbetar över stora områden i Sverige, varför en bristfällig hantering av växtskyddsmedel kan ske på flera platser i landet.

6.11.2.2 Sannolikheten

Sannolikheten för spill finns men på grund av att så små kvantiteter används på stor yta så medför det enligt vår bedömning en låg sannolikhet att det ska påverka människors hälsa eller miljön.

6.11.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att skogsbruksentreprenörers användning av växtskyddsmedel i skogsbruket generellt sett utgör en liten risk för negativa effekter på hälsa och miljö, vilket motiverar ett kontrollintervall på vart fjärde år.

6.12 Skogsbruksanvändare

6.12.1 Beskrivning av aktören

Enskilda skogsägare kan själva få använda kemiska växtskyddsmedel i skogen om de har behörighet att sprida växtskyddsmedel utomhus. Vanligtvis är det skogbrukande bönder, som troligen använder växtskyddsmedel även i andra sammanhang, exempelvis i jordbruksgrödor eller trädgårdsgrödor. De kan antas ha en bredare erfarenhet av användning av växtskyddsmedel.

En skogs- eller jordbruksfastighet taxeras alltid som en lantbruksfastighet, vilket gör ägaren till en näringsidkare. Det innebär att alla skogsbruksanvändare är yrkesmässiga aktörer.

Kontroll av denna kategori av aktörer kan med fördel samordnas med kontroll av övrig användning av växtskyddsmedel i verksamheten. Fråga vid kontroll hos jordbrukare om de även hanterar växtskyddsmedel i skogen.

6.12.2 Risker med aktörens hantering av växtskyddsmedel

- Förvaring av växtskyddsmedlen under användning i skogen
- Transport
- Hantering i forma av utspädning, blandning och påfyllning
- Skötsel, handhavande, rengöring och placering av spridningsutrustning
- Spridning/applicering
- Lagring i skogen av behandlade/doppade plantor inför plantering
- Farligt avfall, förpackningar och emballage
- Olyckor
- Bristande dokumentation
- Egenkontroll - Riskbedömning, hanterings och skyddsinstruktioner

6.12.2.1 Konsekvenser

Omfattningen av växtskyddsmedelsanvändningen som denna kategori står för är väldigt liten. Den återkommer dessutom sällan på samma plats i och med att skogproduktionen har så långa omloppstider.

Hantering av skogsplantor som är behandlade med växtskyddsmedel är i sig inte att se som en användning av växtskyddsmedel. Det kan ändå vara så att om dessa plantor inte hanteras korrekt, till exempel att de placeras i vattendrag för att inte torka, blir utsatta för regn utan att vara täckta eller helt enkelt dumpade i skogen så kan det lokalt få svåra konsekvenser.

6.12.2.2 Sannolikheten

Sannolikheten för påverkan i miljön på grund av händelser orsakade av denna användarkategori bedömer vi är väldigt liten och väldigt lokal då bekämpning utförs med många års mellanrum.

6.12.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att skogsbruksanvändare av växtskyddsmedel generellt sett utgör en låg risk för negativa effekter på hälsa och miljö, vilket motiverar ett kontrollintervall på vart femte år.

6.13 Banvallar och vägområden

6.13.1 Beskrivning av aktören

Det krävs en anmälan till den kommunala nämnden för att yrkesmässigt få använda växtskyddsmedel på banvallar samt på vägområden, för att förhindra introduktion, etablering eller spridning av invasiva främmande arter eller karantänskadegörare, enligt 2 kap. 41 § bekämpningsmedelsförordningen. Ofta handlar det om entreprenörer som får i uppdrag att bekämpa inom de aktuella områdena. Bekämpningen utförs vanligen med någon form av bomspruta monterad på ett tågsätt (längs järnvägarna) eller med manuell spruta som exempelvis ryggspruta, avstrykare eller små utrustningar monterade på fyrhjulingar.

Det är endast de aktörer som anmält sin verksamhet som behöver finnas med i kontrollmyndigheternas register och därmed få regelbunden kontroll.

6.13.2 Risker med aktörens hantering av växtskyddsmedel

- Förvaring (inomhus och vid användning)
- Transport
- Hantering i forma av utspädning, blandning och påfyllning
- Skötsel, handhavande, rengöring och uppställning av spridningsutrustning
- Spridning
- Okända skyddsvärda objekt exempelvis dräneringsbrunnar, dricksvattentäkter
- Farligt avfall och förpackningar
- Olyckor
- Bristande dokumentation
- Egenkontroll - Riskbedömning, hanterings och skyddsinstruktioner

6.13.2.1 Konsekvenser

Spridning av bekämpningsmedel på banvallar och vägområden kan leda till att läckage sker till omgivningen på grund av att besprutningen, i dessa sammanhang, oftast sker på genomsläppliga ytor med mullfattig mark. Ytorna har ofta en begränsad växtlighet och låg förmåga att binda och bryta ned växtskyddsmedlen. Användningen sker ofta i närheten av diken vilket ökar risken för förorening av vattenmiljön. Om kunskap om skyddsvärda objekt är låg, finns risk att bekämpning sker för nära exempelvis dricksvattenbrunnar, dräneringsbrunnar eller dagvattenbrunnar.

6.13.2.2 Sannolikheten

Bekämpning inom de aktuella områdena sker ofta en eller ett fåtal gånger per år. Det kan vara stor rotation mellan olika entreprenörer som utför bekämpningen och det kan föreligga tidspress, exempelvis då spridning längs banvallar är begränsad till ett tidsfönster då järnvägen är mindre trafikerad. Sannolikheten att hanteringen leder till läckage bedöms till medelhög.

6.13.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att bekämpning inom banvallar och vägområden generellt sett utgör en medelhög risk för negativa effekter på hälsa och miljö.

Kontrollen på dessa verksamheter görs efter att en anmälan lämnats in till den kommunala nämnden. Skrivs ett föreläggande med försiktighetsmått som gäller över flera år bör kontroll genomföras med följande intervall:

1-2 åriga förelägganden	kontroll 1 gång under anmälningsperioden
3-5 åriga förelägganden	kontroll 2 gånger under anmälningsperioden
> 5 åriga förelägganden	kontroll minst vart tredje år.

6.14 Vid planerings- och anläggningsarbeten, på vägområden, grusytor och andra mycket genomsläppliga ytor samt ytor av asfalt, betong eller andra hårdgjorda material

6.14.1 Beskrivning av aktören

Det krävs tillstånd för att yrkesmässigt få sprida växtskyddsmedel vid planerings- och anläggningsarbeten, på vägområden, grusytor och andra mycket genomsläppliga ytor samt på ytor av asfalt, betong eller andra hårdgjorda material, enligt 2 kap. 40 § bekämpningsmedelsförordningen. Det kan till exempel vara verksamheter inom lantbruk som har ett behov av att bekämpa ogräs runt stallar för att hålla skadedjur borta, bekämpning kring transformatorstationer för att hålla ogräsfritt på grund av risken för brand eller vid byggnadsarbeten för vägar och gator. Bekämpningen sker oftast med ryggspruta och uppskattningsvis skiljer sig inte hanteringen nämnvärt åt mellan olika verksamheter.

Det är endast de aktörer som sökt tillstånd som behöver finnas med i kontrollmyndigheternas register och därmed få regelbunden kontroll.

6.14.2 Risker med aktörens hantering av växtskyddsmedel

- Förvaring (inomhus samt vid användning)
- Transport
- Hantering i form av utspädning, blandning och påfyllning.
- Skötsel, handhavande, rengöring och uppställning av spridningsutrustning
- Okända skyddsvärda objekt exempelvis dräneringsbrunnar, dricksvattentäcker
- Spridning
- Farligt avfall och förpackningar
- Olyckor
- Bristande dokumentation
- Egenkontroll - Riskbedömning, hanterings och skyddsinstruktioner

6.14.2.1 Konsekvenser

Användningen av växtskyddsmedel på hårdgjorda och genomsläppliga ytor kan innebära en risk för att både yt- och grundvatten förorenas. En av avsikterna med hårdgjorda ytor är att få en effektiv avrinning direkt ned i en dagvattenbrunn eller liknande. Användningen på hårdgjorda ytor innebär därmed en förhöjd risk för att växtskyddsmedlen genom ytavrinning eller markläckage når miljöer som kan förorenas och skadas. Genomsläppliga ytor är ofta utan matjordlager och har

därmed en begränsad växtlighet och låg förmåga att binda och bryta ned växtskyddsmedlen, och kan innebära en risk för förorening av yt- och grundvatten. Om hanteringen av växtskyddsmedel är bristfällig vid spädning, påfyllning av utrustning och själva appliceringen finns det risk att läckage sker.

Hanteringen är dock begränsad till de avgränsade områden som tillståndet avser.

6.14.2.2 Sannolikheten

Verksamheter som ansöker om tillstånd för att sprida växtskyddsmedel inom de aktuella områdena är oftast reglerad genom de villkor som beslutas av den kommunala nämnden. Sker ett punktutsläpp finns det en risk att den lokala miljön påverkas negativt. Sannolikheten för att hanteringen av växtskyddsmedel leder till läckage bedöms som medelhög för denna typ av aktör, så länge villkoren i tillståndet efterlevs.

6.14.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att användningen inom de aktuella områdena generellt sett utgör en medelhög risk för negativa effekter på hälsa och miljö.

Kontrollen på dessa verksamheter görs efter att tillstånd har sökts hos den kommunala nämnden.. Skrivs ett tillstånd som gäller över flera år bör kontroll genomföras med följande intervall:

1-2 åriga tillstånd	kontroll 1 gång under tillståndsperioden
3-5 åriga tillstånd	kontroll 2 gånger under tillståndsperioden
> 5 åriga tillstånd	kontroll minst vart tredje år.

6.15 Idrotts- och fritidsanläggningar

6.15.1 Beskrivning av aktören

Det krävs tillstånd för att yrkesmässigt få sprida växtskyddsmedel på idrotts- och fritidsanläggningar, enligt 2 kap. 40 § bekämpningsmedelsförordningen. Det handlar till exempel om bekämpning på idrottsplatser och golfbanor. Ofta är det en eller ett fåtal personer inom verksamheten som hanterar växtskyddsmedel. Erfarenheten av att bedöma behovet av växtskyddsmedel kan variera mellan verksamheter men också graden av stöd som ges från olika rådgivande organ.

Idrotts- och fritidsanläggningar är områden där allmänheten uppehåller sig, vilket innebär att kraven på försiktighet vid hantering av växtskyddsmedel är höga och att information till allmänheten i många fall ska ges innan bekämpning. På idrotts- och fritidsanläggningar sker spridningen oftast med manuell utrustning till exempel ryggspruta eller med någon typ av bomspruta. Bekämpningen omfattar oftast ogräs och svampangrepp.

Det är endast de aktörer som sökt tillstånd för sin verksamhet som behöver finnas med i kontrollmyndigheternas register och därmed få regelbunden kontroll.

6.15.2 Risker med aktörens hantering av växtskyddsmedel

- Förvaring (inomhus samt vid användning)
- Transport
- Hantering i forma av utspädning, blandning och påfyllning.
- Skötsel, handhavande, rengöring och uppställning av spridningsutrustning
- Okända skyddsvärda objekt exempelvis dräneringsbrunnar, dricksvattentäkter
- Spridning
- Farligt avfall och förpackningar
- Olyckor
- Bristande information till allmänheten
- Bristande dokumentation
- Egenkontroll - Riskbedömning, hanterings och skyddsinstruktioner

6.15.2.1 Konsekvenser

Vid felaktig hantering kan allmänheten bli exponerad för växtskyddsmedel. Risk finns även att det sker läckage till omgivande mark.

6.15.2.2 Sannolikheten

Verksamheter som ansöker om tillstånd för att sprida växtskyddsmedel inom idrotts- och fritidsanläggningar är oftast reglerad genom de villkor som beslutas av

den kommunala nämnden. Sannolikheten för att hanteringen av växtskyddsmedel leder till läckage och att allmänheten exponeras bedöms som medelhög för denna typ av aktör.

6.15.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att idrotts- och fritidsanläggningar generellt sett utgör en medelhög risk för negativa effekter på hälsa och miljö.

Kontrollen på dessa verksamheter görs efter att tillstånd sökts hos den kommunala nämnden. Skrivs ett tillstånd som gäller över flera år bör kontroll genomföras med följande intervall:

1-2 åriga tillstånd	kontroll 1 gång under tillståndsperioden
3-5 åriga tillstånd	kontroll 2 gånger under tillståndsperioden
> 5 åriga tillstånd	kontroll minst vart tredje år.

6.16 Områden över 1000 kvm där allmänheten får färdas fritt

6.16.1 Beskrivning av aktören

Det krävs en anmälan till den kommunala nämnden för att få sprida växtskyddsmedel på platser över 1000 kvm där allmänheten får färdas fritt, enligt 2 kap. 41 § bekämpningsmedelsförordningen. Det handlar exempelvis om områden omkring äldreboende och vårdinrättningar, men även användning av växtskyddsmedel på skogsmark kan omfattas av anmälningsplikten. Verksamheter som sprider växtskyddsmedel på områden där allmänheten får färdas fritt har en skyldighet att informera allmänheten enligt 2 kap. 45 § bekämpningsmedelsförordningen. Om allmänheten får färdas fritt på ett område hänger nära samman med om allemansrätten gäller för området.

Det är endast de aktörer som anmält sin verksamhet som behöver finnas med i kontrollmyndigheternas register och därmed få regelbunden kontroll.

6.16.2 Risker med aktörens hantering av växtskyddsmedel

- Förvaring (inomhus samt vid användning)
- Transport
- Hantering i form av utspädning, blandning och påfyllning.
- Skötsel, handhavande, rengöring och uppställning av spridningsutrustning
- Spridning
- Farligt avfall och förpackningar
- Olyckor
- Bristande information till allmänheten
- Bristande dokumentation
- Egenkontroll - Riskbedömning, hanterings och skyddsinstruktioner

6.16.2.1 Konsekvenser

Vid felaktig hantering kan allmänheten bli exponerad för växtskyddsmedel. Risk finns även att spridning leder till läckage till omgivande miljö.

6.16.2.2 Sannolikheten

Bekämpningen inom aktuella områden är ofta begränsad både i omfattning och i tid. Sannolikheten för att hanteringen av växtskyddsmedel leder till läckage och att allmänheten exponeras bedöms därför som låg.

6.16.3 Sammanfattande bedömning

Vår sammanfattande bedömning är att verksamheter som bekämpar på platser som allmänheten har tillträde generellt sett utgör en låg risk för negativa effekter på hälsa och miljö.

Kontrollen på dessa verksamheter görs efter att en anmälan lämnats in till den kommunala nämnden.

Kemikalieinspektionen

Box 2, 172 13 Sundbyberg
08-519 41 100

Besöks- och leveransadress

Vasagatan 12 D
172 67 Sundbyberg

kemi@kemi.se

www.kemikalieinspektionen.se

KEMI
Kemikalieinspektionen

Jordbruksverket

551 82 Jönköping
0771-223 223

Skeppsbrogatan 2
553 29 Jönköping

Mejla oss

www.jordbruksverket.se

Jordbruks
verket

Naturvårdsverket

106 48 Stockholm
010-698 10 00

Virkesvägen 2
Hammarby Sjöstad

kundtjanst@naturvardsverket.se

www.naturvardsverket.se

NATUR
VÅRDS
VERKET